

БЪЛГАРСКИ ПЕРСПЕКТИВИ КЪМ МИСТИЧНИЯ ПОЛСКИ ИЗТОК

KAMEN RIKEV

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Словацки, Ю. *Ангели. Бащата на чумавите. Изток – Изток* [студия от К. Бахнева; увод и обяснителни бележки към *Ангели*: Б. Пенев]. София: Сонм, 2016, 270 стр.

Въпреки че предната корица и гърбът подават като автор единствено Юлиуш Словацки с *Ангели* и *Бащата на чумавите*, това е богата книга, затрудняваща дори с чисто формалното си описание. Стриктно погледнато, авторите са трима – полският романтик и българските полонисти Боян Пенев и Калина Бахнева, а към тях следва да се добавят Дора Габе и Найден Вълчев, доколкото образцовите им преводи дават основания тук да говорим не просто за поредно издание на полска поезия, а за Дора-Габевия и Найден-Вълчевия превод съответно на *Ангели* и *Бащата на чумавите*.

Към библиографските трудности спада и жанровото определение на книгата. Нейното корично и цялостното графическо оформление са примамливо-измамчиви (великолепен ход на издателство Сонм!), насочвайки към модерна художествена литература. Всъщност в 270-те страници се вмести поемата *Ангели* (възобновено издание от 1925 г.) с прословутия *Увод* и бележки на Боян Пенев (по същество това е солидна студия със сериозни последици за възприемането на Полския романтизъм в България), поемата *Бащата на чумавите от Ел-Ариш* (в редактиран превод от Н. Вълчев) и обширната (80 страници) студия на проф. д-р К. Бахнева *Изток – Изток*, която е свързана колкото със Словацки и културата на Романтизма, толкова и с Боян-Пеневия прочит на *абсолютната духовност*, отразена в художественото слово. Книгата е снабдена и с резюмета на български, английски и полски език, което препотвърждава стойността ѝ на пълноценно научно издание. В този смисъл издателство Сонм предлага на публиката преиздадени и непубликувани текстове, образци

на Полския романтизъм и българското преводно майсторство, но и научни студии, разделени помежду си от девет десетилетия. При всичките си особености обаче не бих се наел да окачествя изданието нито като сборник, нито като академична или художествена позиция. То е едновременно всичко това и много повече, за което допринася и находчивата полиграфска стратегия, позволяваща книгата да краси лавиците на престижните книжарници в страната. Важен елемент за пазарния изглед на продукта представляват съхранените от първото издание черно-бели репродукции от А. Гротгер и Я. Малчевски.

На всички нива при четенето на тази книга личи почеркът на Калина Бахнева в проявленията ѝ на изследовател, преподавател, неуморен популяризатор на полската култура и естет. За мен няма никакво съмнение, че изданието е логично продължение на съставената от нея книга *Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури*¹, съдържаща лекционния курс на Б. Пенев от 1926–1927г., както и авторската встъпителна студия *Хуманитет*. Заради това смятам, че двете книги не само диалогизират помежду си, но трябва да бъдат четени паралелно. Така много по-силно ще се открият изходните възгледи на Боян Пенев за *романтиката*, както и самата интерпретация на научното му творчество от Бахнева с нейните лични методологически подходи, тематични и естетически предпочитания.

Освен потенциала си да привлече любителите на славянската поезия в страната, *Уводът* на Б. Пенев към *Ангели* е основополагащ текст за моделирането на образа на Полша като нация на висшата духовност и оттам – на литературата ѝ като мярка за стремежите на младата българска художествена словесност. *Полската душа със своята жива същност и с мистичните си преображения най-завършено е дадена в поезията на Словацки и в музиката на Шопен*. – встъпителните думи в студията на Професора са красноречиво доказателство за личните му пристрастия към *втория пророк* на Полския романтизъм, които присаждат на българска почва далеч не само литературния спор *Мицкевич или Словацки?* за меродавната фигура – изразител на полската *памет и предчувствия*. Въпреки че никъде не се правят сравнения с българската литература, нито се намеква за паралели към родната действителност, студията е полезна в исторически план не само заради плътния портрет на творчеството на Словацки. Нейният патос позволява днес много по-ясно да се отговори на въпроса какво стои зад очарованието на Боян Пенев от полските романтици и защо

¹ Пенев, Б. *Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури*. Съставителство и встъпителна студия: К. Бахнева. София: УИ Св. Климент Охридски, 2013, 296 стр.

той се вдъхновява така силно от техния мистицизъм и блянове? Става дума за една първооснова, сиреч за една неизменна мисъл: мисълта за родината (при Словацки, с. 9). С други думи, дори най-съкровените видения и търсения, най-дълбоко осмисленият религиозен плам в постановките на българския литературовед въздействат именно когато са подчинени не на индивидуалното прозрение или спасение, а на отечеството. От друга страна, преиздаването на *Анхели* без предговора и бележките на Б. Пенев би разрушило представата за оригиналния контекст, в който възниква преводът на Дора Габе.

На свой ред новата поява на българския *Анхели* сама по себе си носи облекчение. Десетилетия наред студентите от Факултета по славянски филологии на Софийския университет изучаваха поемата чрез труднодостъпни издания. Тази практическа спънка вече е отстранена, като при това младите слависти получават шанс за работа с класическата творба в модерен книжен формат – факт, който често е бил подценяван при обучението на българските филолози. След опитите за превод на български език на фрагменти от *Полска псалмодия* от Веспасиан Коховски *Анхели* между другото увенчава типично полските опити за създаване на стилизирано библейско слово – между повествованието в Петокнижието и славословията на Псалтира, поезията и прозата, историческата тематика и пророческия патос. Тази безспорно трудна проблематика не може да бъде усвоена без конкретни художествени примери. Извън тясното поле на славистиката стилът на *Анхели* крие неподозирано предизвикателство към читателите на Джон Толкин, които ще могат да съпоставят редица глави от *Силмарилион* в прекрасния превод на Любомир Николов с предхождащ славянски образец от XIX и неговата българска версия от началото на XX век.

За разлика от *Анхели*, *Бащата на чумавите* заема много по-скромно място като обем и коментари. Преводът на Н. Вълчев обаче е отлично допълнение към преиздадената поема, пряко кореспондирайки с Боян-Пеневата студия, чиято пета глава обговаря именно разказа на покосения от трагичната участ на децата си арабин. Струва си да се подчертае, че текстът на *Бащата на чумавите* е предаден в курсив, докато *Анхели* е отпечатан в стил, идентичен с научните студии и коментарите. Тази лека диспропорция тълкувам като подсказка за съвременния български усет при разграничаване между поезия и проза, защото е знаменателно, че и двете художествени произведения се окачествяват (правилно) като поеми. В същото време курсивният текст, трябва да се признае, възпира лекото четене на творбата, още повече че изреченията на Словацки там са относително дълги, а в превода не липсват и инверсии, и анжамбмани.

Знаково за цялата книга е и поместването на студията на Калина Бахнева *Изток – Изток* в нейния край. От една страна, това е в разрез с практиката на критическите издания за въведителни статии и обяснения, чиято функция е именно да очертаят контекстуалния хоризонт на представения документ, като по този начин моделират и неговото съвременно възприемане. От друга, обаче, споделям решението на авторката и издателите да оставят студията накрая. Така функцията на встъпление се запазва за *Увода* на Б. Пенев, като двете студии отстоят една от друга не само във времето, но и в текстовото пространство. За К. Бахнева остава отговорността да изкаже последните думи в досегашните осмисляния на полската романтична традиция в България, като откряне вратата и за бъдещи изследвания.

Студията на Бахнева прави точно това – с уважение пред фигурата и постиженията на Професора тя веднага се насочва към проблем, който остава незасегнат от Б. Пенев и мнозина чужди коментатори на Словацки. Притегателен център на търсенията на софийската полонистка са Класическата античност и нейните преки и по-малко видими влияния върху творческия път на полския поет и изобщо върху образите на Гърция и Рим в славянския Романтизъм. Изходната постановка тук е декларирана категорично и с вещина: *полските „Kresy” ... са в еднаква степен отворени към „сърцевината“ на страната [Полша] и към земите на Близкия изток*. Оттук произтича и заглавието на студията, и маркирането на важния проблем на полското мислене за *Изтока* – едновременно като бленуваната люлка на европейската цивилизация (Древна Гърция и Близкия изток) и като зоната, отвъд която тази цивилизация среща своята опака страна (на изток от полското източно Пограничие).

Коментарите на Бахнева върху пътешествието на Словацки и върху самите коментари на Б. Пенев са положени в богат фактологичен и естетически контекст, силно разширяващ полоноцентричния (и полонофилски) поглед с процеси, зародили се в Западна Европа в зората на романтичната епоха. Като дългогодишен изследовател на делото на Б. Пенев и познавач на Полския неоромантизъм и авангард Бахнева много умело и увлекателно акцентира върху *ангелически* мотив, въведен в полската словесност именно от големите романтици, и търси неговите основи в преломната концепция за полското мъченичество и богоизбраност, която в различни форми до днес оказва огромно влияние върху националната култура и съвременна митология. Проникновени са нейните разсъждения върху съотношението между ангелическо и Христово начало в образа на емблематичния Анхели. Този пласт от мотиви несъмнено естетизира конкретните исторически картини чрез универсална за епохата символика, но и насочва към същностно полските измерения на романтичното

страдание и неговия смисъл – натоварването на героя със свойства, присъщи единствено на Христос като спасител на човечеството.

Судията на Бахнева дава силни аргументи за посочване на литературните първопричини, позволили осмислянето на Сибир като адово пространство за поляците (своеобразно полско *чрево адово* – К.Р.), въпреки това подвластно на естетизация. Четейки поемата *Ангели* и през Херодот, и през Юлия Кръстева и Богдан Богданов, тя намира у главния герой актуализация на редица скрити черти от митичния Орфей. С това Калина Бахнева дава поредни доказателства за жизнеността на българската полонистика и нейната стойност на вносител на неподозирани ракурси към полската културна самобитност.

Между кориците на практически всички български полонистични издания се съдържат специални благодарности към Полския институт в София за спомоществователството при тяхното издаване. Настоящият случай не е изключение. Топли думи заслужава и издателство *Сонм* за поредния изискан продукт, подготвен от техния екип.

✧